

ETIKA

HELYI TANTERV

1. Általános fejlesztési célok és követelmények

- Az *etika* tantárgy a helyes életvezetéshez nélkülözhetetlen magatartásszabályok értelmének megvilágításával, felelősségtudatuk elmélyítésével és az önfejlesztés igényének megerősítésével felkészíti a tanulókat a személyközi kapcsolatok és a társadalmi együttélés konfliktusainak kezelésére, tudatosítja döntéseik, cselekedeteik erkölcsi jelentőségét.
- Képesé teszi a diákokat az elfogulatlan vizsgálódásra, méltányos párbeszédre, véleményük szabatos kifejtésére, önálló meggyőződés kialakítására az erkölcs kérdéseiben. A szellemi értékek iránti fogékonyságra, a mások igazsága iránti nyitottságra nevel.
- Hozzájárul ahhoz, hogy a tanulók tiszteljék embertársaik erkölcsi méltóságát, felismerjék az élővilág gazdag változatosságának értékét, és képesé váljanak a megértésen, kölcsönös segítségen alapuló együttműködésre társaikkal.
- Fontos szerepet vállal az önismeret és a társas kultúra fejlesztésében, hozzájárulhat a lelki egészség megőrzéséhez, közvetve pedig a gazdasági és pénzügyi, valamint a médiatudatosságra való neveléshez is.
- A tantárgy – önkifejezésre, kérdésésre, véleményalkotásra, érvelésre és párbeszédre épülő módszertana révén – erőteljes befolyáshoz juthat az anyanyelvi kommunikációs kompetencia fejlesztésében.
- A tanórák keretében feldolgozandó témák jól támogatják a szociális és állampolgári kompetencia fejlődését, ösztönözik a másokért és a közösségért való felelősségvállalásra.
- A személyes gondolatok igényes megfogalmazásának elvárása pedig elősegíti az esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség fejlődését.

2. A tantárgy sajátos fejlesztési céljai és követelményei, amelyek valamennyi témakör feldolgozása során egységesen érvényesülnek, a következők:

- Filozófiai fogalmak, vallási és irodalmi szövegek, példázatok elemzése, értelmezésük szóban és írásban.
- A következtetés, érvelés, bizonyítás és cáfolat szabályainak alkalmazása, ettől eltérő gondolkodásmódok (sejtés, hit, képzelet, kétely, bizalom stb.) jelentőségének belátása.
- Egyéni vélemény kialakítása, felülvizsgálata, fejlesztése a más véleményekkel való párbeszédben.
- A méltányos vita szabályainak és készségeinek elsajátítása. Az elkötelezettség és az elfogulatlanság igényének összeegyeztetése.
- Erkölcsi elvek alkalmazása egyedi esetekre, különféle élethelyzetek erkölcsi dimenziójának felismerése, a gyakorlatban felmerülő értékcollíziók kezelése, alternatívák mérlegelése.
- A helyes önismeret és az önnevelés igényének erősítése. A cselekedeteink minőségét meghatározó erkölcsi képességek (erények, különösen az okosság, igazságosság, bátorság és mértékletesség) jelentőségének belátása, fejlesztésük lehetőségeinek felismerése.

- Az erkölcsi értékek megbecsülése, tisztelete másokban, igényesség kialakítása a saját magatartás tekintetében. A kötelességtudat és az autonóm viselkedés közötti összefüggés felismerése.
- A személyközi kapcsolatok morális, érzelmi, intellektuális és érzéki dimenziói közötti összefüggések felismerése. A szeretet, megértés, türelem, hűség, bizalom és odaadás értékének tudatosítása. A tartós párkapcsolatok és a harmonikus családi élet kialakításához szükséges gondolkodásmód és attitűd fejlesztése. A másokkal való együttérzés, azonosulás képességének elmélyítése.
- Az ember erkölcsi méltóságáról alkotott fogalmak helyes felfogása: igazság és szabadság, azaz az öntudatos létezés és a cselekedeteinkért és társainkért viselt felelősség közötti összefüggés tudatosítása.
- Az élet, illetve az életformák gazdag változatosságának és változékonyságának tisztelete a természetben és a kultúrában. Az arany szabály értelmének, illetve a szenvedés okozás tilalmának belátása, gyakorlati alkalmazásuk képessége a globális egymásrataltság feltételei között. A globális felelősség összefüggéseinek felismerése a hálózati társadalomban. A halállal való szembenézés képessége.
- A természet szeretetén és a környezet ismeretén alapuló környezetkímélő, értékvédő, a fenntarthatóság mellett elkötelezett magatartás fontosságának tudatosítása.
- Az együttélési szabályok jelentőségének belátása. A törvények tisztelete és a lelkiismeret szabadsága közötti konfliktusok értelmezése. A társadalom jobbítására irányuló kezdeményezés és bírálat megbecsülése. Felkészülés a közéletben való felelős részvételre.
- A korrupció társadalmi jelenségének ismerete, az ellene alkalmazható egyéni és közösségi magatartásformák alkalmazásának készsége és képessége.
- Az erkölcsi önigazolási mechanizmusok működése, a rossz példák, a rossz társadalmi gyakorlat hatása az egyéni döntésekre; a nemet mondás nehézsége.
- A szolidáris és kooperatív viselkedés, a segítőkészség értékének belátása, alkalmazása konfliktushelyzetekben. Az előítéletes, kirekesztő, rasszista, a kisebbségekkel szemben elutasító viselkedés gyökereinek feltárása, a társadalmi csoportok közötti együttélés konfliktusainak méltányos kezelésére irányuló igény, illetve az ehhez szükséges attitűdök és ismeretek elmélyítése.

E szempontok egyúttal jelzik az etika tantárgy tanításának kívánatos és a sikerességre reményt adó módszertanának legfontosabb vonásait is. A rendelkezésre álló idő függvényében, a témák feldolgozásának értékes formája lehet – a beszélgetés és a vita mellett – egy-egy projekt feladat megoldása is, egyéni vagy csoportos munka keretében.

3. Tantárgyi struktúra és óraszámok:

12. évfolyam

Óraszám: 32 óra/ év (32 hét)

1 óra/hét

Az éves óraszám felosztása

	Témakör	Óraszám
	<i>Bevezetés</i>	1 óra
1.	Alapvető etika	15 óra
2.	Kapcsolatok etikája: egyén és közösség	11 óra
3.	Korunk kihívásai	3 óra
	<i>Ismétlő rendszerezés</i>	2 óra

12. évfolyam

A felnőttkor küszöbére érve képessé kell válni a jó és a rossz tudatos megkülönböztetésére, a döntések és a cselekedetek e szerint történő mérlegelésére. A középiskolai etikaoktatás nem kínál kész válaszokat az erkölcsi problémákra, de segít megtanulni helyesen kérdezni, és lehetőséget ad az egykori és mai morálfilozófusok érveinek, megoldási javaslatainak a megismerésére. A tanórákon az etika nagy témáihoz érdemes megtörtént esetek, irodalmi példák felhasználásával közelíteni.

Tematikai egység	1. Alapvető etika	Órakeret 15 óra
Előzetes tudás	A nyelvi/fogalmi gondolkodás és a tudatos környezetformálás (munka) szerepe a kulturális evolúcióban. Az Ó- és Újszövetség legismertebb részletei. A felelősségvállalás, illetve az ezzel kapcsolatos mulasztások irodalmi példái.	
Ismeretek, fejlesztési feladatok		Kapcsolódási pontok
<p>1. Az erkölcsi gondolkodás alapjai</p> <p>1.1. Mi az ember, és miben fejlődik? Fokozati és lényegi eltérések. Hány dimenziós az ember? Az ember testi-lelki egészsége.</p> <p>1.2. Ösztön és szellem. Mennyiben ösztönlény az ember? Érzéseink, énesség, önösség.</p> <p>1.3. Tények és az értékek világa. Szükségletek, értékrend, világnézeti kép, világnézeti.</p> <p>1.4. A társas lény: erkölcsi lény. A Másik szerepe az öntudatos én kialakulásában. Kommunikáció.</p> <p>1.5. A lelkiismeret szabadsága. Honnan jön a belső hang?</p>		<p><i>Filozófia:</i> Az elérhető boldogság. A szabad akarat és a rossz kérdései.</p> <p>Az értékteremtő ember és a hatalom. Szabadság, választás, felelősség, szorongás.</p> <p><i>Társadalmi, állampolgári ismeretek:</i> Szükségletek, anyagi javak, életmód.</p>

Erkölcsei ítélet.

1.6. Erkölcsi érzék, tanult viselkedés. Az erkölcsi szabályok természete. Morál, moralitás, az egyén erkölcsi méltósága.

1.7. Jó és rossz, bűn és büntudat. A rossz eredete – különféle megközelítések. A szenvedés kérdése.

2. Bibliai erkölcsi értékek a világi etikában

2.1. Az ember kitüntetett léthelyzete. Az értékek megismerése és az erkölcsi szabadság.

2.2. Istenfélelem, istenszeretet, isteni igazságosság. Ateizmus és vallásosság.

2.3. Vallás és erkölcs. „Valláserkölcs” és „világi erkölcs”. A bibliai vallások lényege. Hit, tudás, élmény.

2.4. A világvallások emberképe és etikája. A hindu, a buddhista, a zsidó és az iszlám vallás. A vallások közeledése a világéthosz.

2.5. Keresztény erkölcsi értékek. A bibliai vallások lényege és a nyilvánkoztatás. A teremtés és az erkölcsi törvény. A szeretet erkölcsi jelentősége. A jézusi erkölcsi forradalom.

3. Mit kell akarnom? Az erkölcsi döntés

3.1. Az akarat és a jó akarása. Lelkiismeret, akaraterő, jellemes - jellemtelen ember. Hajlam.

3.2. Az erkölcsi gondolkodás fejlődése. Ethosz, éthosz, morál, moralitás. Érték, törvény, norma, erkölcs. Elemi erkölcsi normák. Erkölcsi fejlődés.

3.3. A lelkiismeret szava: példakövetés, párbeszéd, értékvita. Tekintélytisztelet, önmagunk vállalása. Párbeszéd, ellentét, vita. Erkölcsi konfliktusok, értékrangsor, empátia, igazság.

3.4. Erkölcsi felfogások és etikák. Erkölcsi alapelvek. Kanti kategorikus imperatívusz. Etikái nézetrendszerek (szándék és cél)

3.5. A felelősség kérdése. Szabadság, szándék, tett, következmény, felelősség.

4. Az erények és a jó élet céljai

4.1. Önmegvalósítás, önkorlátozás, önismeret, önszeretet. Irányítás, szolgálat.

Történelem: Világvallások, keresztény értékvilág.

<p>4.2. A jólét és a jó élet fogalmának megkülönböztetése. Létminimum, luxus. Alapvető szükségletek. Erkölcsös-erkölcstelen fogyasztás. Miből élünk? Hogyan élünk? Életmód, életforma, életminőség. Boldogság.</p> <p>4.3. Az erények és a jellem. Illem, vérmérséklet, jellem, erkölcs. Sarkalatos erények. Tolerancia.</p> <p>4.4. Az erkölcsi nevelés. Az ösbizalomtól az önbizalomig. Szeretetkapcsolat, kooperáció. Fejlődési szakaszok. Élethosszig tartó erkölcsi fejlődés. Az erkölcsi nevelés, mint beszélgetés erkölcsi kérdésekről.</p>	<p><i>Társadalmi, állampolgári ismeretek: Szükségletek, anyagi javak, életmód.</i></p>
<p>Kulcsfogalmak/ fogalmak</p>	<p>Erkölcsi érték, értékítélet, gyakorlat, erkölcs, morál, etika, öntudat, hit, szeretet, bűn, kegyelem; lelkiismeret, szabadság, kötelesség, törvény, megértés; felelősség, szándék, következmény, erény, boldogság, jellem, önismerés.</p>

<p>Tematikai egység</p>	<p>2. Kapcsolatok etikája: egyén és közösség</p>	<p>Órakeret 11 óra</p>
<p>Előzetes tudás</p>	<p>Irodalmi példák törvénytisztelet és lelkiismeret összeütközésére. A haza szolgálatának és védelmének történelmi példái. A nemzetállamok kialakulásának sajátosságai Közép-Kelet-Európában. Nemzetiségi konfliktusok, vallásüldözés a magyar történelemben. A cigányság történetével, helyzetével kapcsolatos alapismeretek. Hátrányos élethelyzetek, a szegénység alapvető társadalmi összetevőinek ismerete.</p>	
<p>Ismeretek, fejlesztési feladatok</p>		<p>Kapcsolódási pontok</p>
<p>5. Szeretetkapcsolatok</p> <p>5.1. A szeretet erkölcsi jelentősége. Szeretet-alapminták (anyai, apai, testvéri). Ajándékozó szeretet. Energikusság kétféle előjellel (konfliktus, agresszió, erőszakmentesség). Igazságos háború, igazságtalan béke, pacifizmus.</p> <p>5.2. A személyes kapcsolatok erkölcsi dilemmái. Előítélet, előítélet-mentesség. Őszinteség, hazugság. „Talpig nehéz hűségben” Irgalom, megbocsájtás, barátság.</p> <p>5.3. A szexualitás, a szerelem és a párkapcsolat etikája. Nemiség szerelem. Kilépünk önünk csigaházából. Vágy, vonzalom. Négyféle „szeretlek”.</p> <p>5.4. Házasság, család, otthonteremtés. Embrió vagy kistestvér.</p> <p>5.5. Az emberek közötti egyenlőség és testvériség eszméje.</p>		<p><i>Biológia: nemiség, szexualitás, magzatvédelem</i></p>

Kollektívizmus és individualizmus. Fasizmus, rasszizmus, szolidaritás.

6. Társadalmi szolidaritás / A közélet erkölce

6.1. A szabadság rendje. Megkötve és szabadon. Ki vagyunk osztva? Szabad korlátválasztás és a szabadság szülte rend. Szabadosság, választás és döntés, törvények.

6.2. Erkölcs és politika. Egyenlőség és egyenrangúság. Erkölcsös és jogos. Jogok és kötelességek. Erkölcsös-e a politika? Demokrácia.

6.3. Részvétel a közéletben. Tisztességes polgár és erkölcsös ember. Közélet és a politika.

6.4. Véleménynyilvánítás, szólásszabadság. Visszaélés a szólásszabadsággal. Előítéletek. Uszítás, rágalmozás, az ember lealacsonyítása, az erőszak népszerűsítése, megtévesztő reklámok.

6.5. Médiaetika. A tömegkommunikáció látszatvilága. Manipuláció: szavak és tettek, a nyilvános beszéd a tömegmédiákban. Értékközvetítés és álvalóság-mutogatás.

6.6. A munka mint az önkitaljesítés alapvető eszköze. Munka, szakértelem, elidegenülés. Munkaerkölcs. Alkotás. A munka mint kötelesség, másokért vállalkozás.

6.7. Társadalmi szolidaritás. Igazságosság, pártatlanság, hitelesség. Melyik köz a legfontosabb? A közjó. Járandóság vagy megvesztegetés? Korrupció, szolidaritás. Lehet-e a társadalom igazságos?

7. Nemzet, nemzetiség, hazaszeretet

7.1. Állampolgárság, nemzeti érzés, nemzeti szolidaritás. Elkötelezettség és hazaszeretet. Áldozat a hazáért.

7.2. A társadalmi önanonosság. Azonosságunk a másik tükrében. Társadalmi szerepek. Személyes és társadalmi identitás. A társadalmi önanonosság (identitás) felépülése és torzulásai.

7.3. Etnokulturális, nemzeti, vallási kisebbségek és a többségi társadalom közti együttélés. Cigányság, zsidóság, diszkrimináció.

7.4. A nemzeti fejlődés traumái. Nemzeti öntudat, nemzeti összetartozás. Kárpát-medencei sajátosságok. A kirekesztő, elnyomó nemzetstratégiák erkölcsi megítélése.

Történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek: A jóléti társadalom.

A magyar társadalom a rendszerváltás után.

A cigány (roma) társadalom története, helyzete és integrációjának folyamata.

Mozgókép-kultúra és médiaismeret:

A média társadalmi szerepe.

Médiareprezentáció, valóságosság, hitelesség.

Médiaetika, médiaszabályozás.

Történelem, társadalmi, állampolgári ismeretek:

Kulturális és etnikai kisebbségek hazánkban.

Esélyegyenlőtlenség és hátrányos társadalmi helyzet.

Szolidaritás és társadalmi felelősségvállalás.

Földrajz: Magyarország és a Kárpát-medence földrajza; a magyarság által lakott, országhatáron túli

	területek.
Kulcsfogalmak/ fogalmak	Család, felelősség a társainkért, hűség, szeretet, szerelem; erkölcsi érték, erény, boldogság, jellem; törvény, törvénytisztelet, emberiség, polgári engedetlenség; nemzet, identitás; nacionalizmus, sovinizmus, együttélés, idegengyűlölet, kisebbség; igazságosság, szolidaritás, önkéntesség.

Tematikai egység	3. Korunk kihívásai	Órakeret 3 óra
Előzetes tudás	A műszaki-tudományos haladás vívmányai, hatásai. Természet- és társadalomföldrajzi ismeretek. Pszichés funkciók a magasabb rendű állatoknál, biodiverzitás, ökológiai rendszerek. Kulturális hagyomány, jövőkép, az utódokról való gondoskodás szerepe és változásai a civilizáció történetében.	
Ismeretek, fejlesztési feladatok		Kapcsolódási pontok
<p>8. A tudományos-technikai haladás etikai kérdései</p> <p>8.1. Az emberi cselekvés megváltozott természete. Egészségvédelem és etika. Biotechnika és bioetika. A haldokló joga és méltósága. Eutanázia. A tudósok felelőssége.</p> <p>8.2. Bioetika. Genetikailag módosított élőlények. Génebézészet. „Jó gyerekek gyártása génpiszkálással” Családtervezés. Terhesség-megszakítás. A génmanipuláció következményei. Egészségvédelem és etika.</p> <p>8.3. Technika és etika. A technika bálványimádói. Az ember mint a technika eszköze?</p> <p>8.4. A tudósok felelőssége. Beilleszkedés a természetbe. Ökológiai felelősség.</p> <p>9. A felelősség új dimenziói a globalizáció korában</p> <p>9.1. A globális ökológiai válság mint erkölcsi kérdés. Az egyén felelőssége és cselekvési lehetőségei a globális hálózatok korában. Globalitás és lokalitás konfliktusa.</p> <p>9.2. Magánérdek és közjó. A közösség és a korrupció problémája. A közlegelők tragédiája. Népesedési problémák. A fenntartható fejlődés. Önrendelkezés: az emberi lépték helyreállítása. Bűvös,</p>		<p><i>Történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek:</i> A tudományos-technikai forradalom. Az emberiség az ezredfordulón: a globális világ és problémái.</p> <p>A globális világgazdaság fejlődésének új kihívásai és ezek hatása hazánk fejlődésére.</p> <p><i>Földrajz:</i> Globális kihívások, migráció, mobilitás.</p> <p><i>Biológia-egészségtan:</i> Környezet és fenntarthatóság.</p> <p><i>Filozófia:</i> Az ökológiai válság etikai</p>

<p>bűnös körök. A korrupció jelensége és veszélyei, hatalommal való visszaélés és korrupció a mindennapokban. Hogyan lehet a megvesztegetést, a korrupciót megszüntetni?</p> <p>9.3. Világszegénység – a szegények világa. A szegénység új arcai: környezetrombolás, adósságcsapda, szélsőséges jövedelmi egyenlőtlenségek, létbizonytalanság, népbetegségek, népességrobbanás, tömeges migráció.</p> <p>9.4. Ökoetika. Az ökológiai válság mint erkölcsi kérdés. Mi a természet? Mi a környezet? Beavatkozás az élettérbe. Számít-e erkölcsileg, amit más lényekkel teszünk?</p> <p>9.5. A természet- és állatvédelem erkölcsi kérdései. A természet feletti uralom mítosza. Emberközpontúság és mélyökológia. Érvek az állatok védelmében: a szenvedésokozás tilalma, szolidaritás lénytársainkkal, a biológiai sokféleség értéke, megóvásának és fenntartásának lehetősége.</p> <p>9.6. Felelősség utódainkért. Az emberiség közös öröksége. A jövő nemzedékek jogai. A ma élők felelőssége. A jövő iránti felelősség.</p>	<p>vonatkozása. Bioetikai állásfoglalások napjainkban.</p>
<p>Kulcsfogalmak/ fogalmak</p>	<p>Uralom a természet felett, ökológiai elővigyázatosság; globális felelősség, környezettudatosság, fenntarthatóság, közjó, korrupció, korrupció-megelőzés; élet, halál, egészség; környezeti etika, állati jólét, fajsovinizmus, emberközpontúság, mélyökológia; az emberiség közös öröksége, a jövő nemzedékek jogai.</p>

<p>A fejlesztés várt eredményei</p>	<p>A tanulók ismerik az erkölcsi hagyomány legfontosabb elemeit, s e tudás birtokában képesek a mindennapi életben felmerülő erkölcsi problémák felismerésére és kezelésére.</p> <p>Értékítéleteiket ésszerű érvekkel tudják alátámasztani, képesek a felelős mérlegelésen alapuló döntésre. Rendelkeznek az etikai és közéleti vitákban való részvételhez, saját álláspontjuk megvédéséhez, illetve továbbfejlesztéséhez szükséges készségekkel és képességekkel.</p> <p>Képesek elfogadni, megérteni és tisztelni a maguktól eltérő nézeteket. Ismerik azokat az értékelveket, magatartásszabályokat és beállítódásokat, amelyeknek a közmegegyezés kitüntetett erkölcsi jelentőséget tulajdonít.</p>
--	---

4. A tanuló teljesítmények értékelése:

4.1. Az értékelés általános megközelítése

- A tanárnak, diáknak és a szülőnek egyaránt fontos a visszajelzés arról, hogy milyen szinten sajátította el a tanuló az etika tantárgy követelményeit.
- Az etikai tudás mindig ötvöződik a mindennapi élettapasztalattal, élményekkel, ezért objektív megítélése nem könnyű.

- Az etikatudás értékelése többdimenziós megközelítést (embertudományok) igényel, bizonyos fokig eltér a hagyományos tantárgyak értékelésétől, ezért nagyfokú körültekintést igényel.
- Fontos tudni, hogy a tanulók világnézetét nem értékelhetjük, de nem függhet a tanuló értékelése a tanár világnézetétől sem.
- Alapelvek: hitelesség, objektivitás, következetesség, humanizmus, önálló tevékenységek, individuálpedagógiai (eltérő tanulói képességek figyelembevétele, egyéni fejlesztés) megközelítés.
- Minden esetben a kompetenciaalapú tantervi követelményekre és elvárásokra kell fókuszálni!

4.2. Az értékelés konkrét elvárásai és követelményei

Az egyéni értékelés különböző formái:

- Önálló, produktív írásbeli munka (pl. problémamegoldó vagy elemző esszé írása, házi dolgozat, projektmunka, elektronikus anyag, portfólió) készítése.
- Önálló szóbeli felelet (pl. probléma kifejtése, kiselőadás tartása).
- Pár- és csoportmunkában való részvétel (pl. disputa, vetélkedő, szerepjáték).

A tanulók értékelésének főbb szempontjai:

- Aktivitás és részvétel a tanulói tevékenységek során.
- Szóbeli és írásbeli feleletek, beszámolók esetében az összefüggő, követhető, logikus gondolatmenetre és árnyalt fogalmazásra való törekvés.
- Képes-e kérdéseket, releváns megállapításokat, következtetéseket megfogalmazni?
- Az etika fogalmak helyes használata.
- Egyéni és csoportos képességfejlesztő feladatok megoldása.
- Projektek egyéni vagy csoportos elkészítése.
- Tanórán kívüli információszerzés, pl. kutató- és gyűjtőmunka produktumainak bemutatása.

4.3. Ajánlott tanulói tevékenységek

A felsorolt tevékenységek készségszintű alkalmazásának minősége az értékelés részét képezi!

- Önismereti és vitakészség fejlesztése (különböző érvelési módok bemutatása).

- A tanuló saját magatartásdilemmáira keressen választ (önkritika, szélsőségek kezelése).
- Türelem, empátia, tolerancia gyakorlása (dialógus, kulturált érvelés).
- Konkrét esettanulmányok feldolgozása (élethelyzetek megfigyelése, elemzése, következtetések levonása).
- Beszélgetés (eltérő vélemények felszínre hozása és ütköztetése).
- Digitális kompetencia. Hagyományos és modern információs csatornákból (kutatás, gyűjtés, beszámoló, esszé készítése).
- Önmegfigyelés, önbemutató. (önismereti, önművelési, cselekvési program).
- Speciális terepek beépítése (kiállítás, színház, múzeum, könyvtár, szociális intézmények látogatása, látottak megbeszélése).
- Portfólió (dokumentáció a tevékenységekről).
- Irodalmi, történelmi, művészeti vallási témájú források és példák, ezek feldolgozása etikai tartalmuk szerint.
- Egyéni és csoportos projektek készítése, a munkavégzés minősége.

4.4. Milyen képességeket kell fejleszteni?

A tanulói kompetenciák különböző szintjei az értékelés tárgyát képezhetik! Például:

- Helyes erkölcsi érzék, erkölcsi értékrend kiművelése (felelősségetika).
- Önálló tájékozódáshoz és tudatos életvezetéshez szükséges jellemvonások, készségek és ismeretek fejlesztése.
- Helyes világszemlélet, önismeret, humanizmus.
- Differenciált emberkép és identitástudat kialakítása, problémaérzékenység.
- Kommunikációs képesség fejlesztése (szövegek felidézése, beszámoló, kiselőadás készítése, vita, beszélgetés).
- Etikai gondolkodás fejlesztése. Lényegi kérdések, összefüggések felismerése és értelmezése (összehasonlítás, bizonyítás, cáfolás, eltérő álláspontok ütköztetése).
- Önálló tanulás, önművelés (tanulási technikák, digitális kompetencia, többcsatornás információszerzés).
- Alkotásra-kutatásra nevelés (esszék, beszámolók, műsorok készítése).
- Önálló, önreflexióra képes személyiségfejlesztés (tolerancia, empátia).